

MEDELELSER

FRA

DET NORSKE MYRSELSKAP

Nr. 3.

Juni 1958.

56. årgang.

Redigert av Aasulv Løddesøl.

MYRENE PÅ HITRA.

Av konsulent Osc. Hovde.

Trøndelag Myrselskap og Det norske myrselskap etablerte våren 1953 et samarbeid, som tok sikte på å undersøke myrene på Hitra. Undersøkelsen skulle utføres som «myrinventering» etter samme plan som tidligere myrinventeringer utført av Det norske myrselskap. Det vil si en forrådsstatistisk undersøkelse, som bestemmer myrenes areal, beliggenhet, kvalitet og utnyttelsesmuligheter. Retningslinjene for myrinventeringene er trukket opp av Aasulv Løddesøl i publikasjonen: «Det norske myrselskaps myrinventeringer», bifalt av Myrselskapets styre i møte den 6. mars 1935.

Etter overenskomsten påtok Det norske myrselskap seg, så langt arbeidsoppgavene for øvrig tillot det, å utføre inventering på Hitra, med ett herred om året og å bearbeide materialet. Oppgaven er nå avsluttet, idet samtlige 4 herreder på Hitra er undersøkt i denne rekkefølge: Sandstad i 1953, Fillan i 1954, Hitra i 1955 og Kvenvær i 1956.

Resultatet av inventeringen er publisert for hvert enkelt herred, men det skal her gis en samlet, mer summarisk oversikt for alle 4 herreder på Hitra.

Markarbeidet og kontorbehandlingen av materialet er utført av forfatteren av denne oversikt. Analysene av uttatte jordprøver er utført ved Statens landbrukskjemiske kontrollstasjon i Trondheim. Bestemmelsen av enkelte vanskelige mosearter i vegetasjonsprøver er foretatt av konservatorene Johannes Lid og Per Størmer. Hermed takk for velvillig bistand. Videre takkes direktør Aasulv Løddesøl for verdifull gjennomgåelse av manuskriptene.

Øya Hitra eller «Fast-Hitra» som den også kalles, ligger i sør-vestre hjørne av Sør-Trøndelag fylke, mellom Trondheimsleia i sør og Frøyfjorden og Frøysjøen i nord. I øst og vest er det henholdsvis Frohavet og Ramsøyfjorden som støter til. Foruten selve «Fast-Hitra», som er ca. 565 km² stor, og er nr. 7 i størrelse av Norges øyer, hører en rekke mindre øyer, holmer og skjær rundt Hitra til det landområde som her kalles Hitra, og som altså omfatter de nevnte 4 herreder.

Hitra hører til strandflaten og er således nedslitt ved isens og havets erosjon under og etter istidene. På avstand fortoner øya seg som et flatt lavland, og her er heller ikke særlig høye fjell. Den høye-

ste topp er Mørkdalstua på 369 m o. h. Men ved nærmere befaring finner en at øya er temmelig kupert og gjennomskåret av fjorder og daler. Dette gir gode havner langs kysten og lune strøk inne på øya. I de sentrale og søndre deler er det derfor betydelig skog, særlig av furu, men også noe lauvskog. Og i skogene holder hjorten til. Hitra er også kjent for sine mange fiskerike vatn som i alt dekker et areal på over 30 km².

Fjellgrunnen på Hitra består mest av grunnfjell (gneis og granitt).

De løse jordlag er avsatt og dannet under og etter istidene og består derfor av morener, sedimentære avleiringer og humusjorder. De sistnevnte utgjør størstedelen av såvel dyrket som udyrket, men dyrkbar mark. Det er således myrene som er viktigste jordarten på Hitra.

Under henvisning til de spesielle publikasjoner for hvert enkelt herred, skal her refereres de viktigste data fra Norges offisielle statistikk vedkommende Hitra, tabell 1.

Tabell 1. Oppgaver etter Folketellingen av 1946 og Jordbruksstillingen av 1949 vedkommende Hitra.

	Herred				Hitra- området
	Sand- st d	Fillan	Hitra	Kven- vær	
Totalareal i km ²	160,23	113,78	217,76	215,96	707,33
Landareal i km ²	151,10	108,72	204,82	208,18	676,12
Folketall i 1946 (hjemmehørende)	1049	1798	1008	1021	5376
Antall personer pr. km ² landareal	6	16	7	5	8
Jordbruksareal, dekar	3072	3834	5516	2447	14869
Herav dyrket, dekar	2446	3041	4462	1511	11460
Antall jordbruk	165	188	232	178	763
Gjennomsnittlig bruksstørrelse, dekar	18	20	24	13	19,5
Produktiv skog, km ²	22,37	6,53	41,06	19,80	89,76
Udyrket, dyrkbart areal, dekar	256	801	4122	4569	12048
Herav myrareal, dekar	2004	318	2340	3565	8227
Kulturbeite, dekar	95,7	18,0	104,0	25,0	212,7
Eng til beite, dekar	162,2	216,6	153,5	35,0	567,3
Jordbruksbefolkning	388	488	578	337	1791
Fiskerbefolkning	381	770	618	438	2207
Antall melkekyr	298	373	508	305	1484
Storfe i alt	572	686	946	530	2752
Hester	83	108	136	69	396
Sauer	1037	1283	1579	1179	5078
Veiløse bruk	66	61	94	144	365

Det dyrkede areal utgjør for hele Hitra mindre enn 2 % av landarealet og det udyrkede, dyrkbare areal noe lignende, ifølge statistikken. Men prosenten av såvel dyrket som dyrkbart areal er forskjellig i de enkelte herreder. Brukstsørrelsen varierer også, men er gjennomgående liten, nemlig i middel bare 19,5 dekar for hele Hitra under ett. Jordbruket kommer derfor i annen rekke når det gjelder beskjeftigelse og næringsgrunnlag for befolkningen. Det er sjøen og havet med fiske, fangst og sjøfart som er hovednæringsvei. Av de 5376 hjemmehørende personer i 1946 hadde omtrent 41 % fiske, fangst og sjøfart som hovednæringsvei, mens 33 % var knyttet til jordbruk. En kan vel også si at jordbruket står noe tilbake, vesentlig på grunn av manglende kommunikasjoner og dårlige avsetningsforhold. Distriktet har få og dårlige veier, og venter enda på meieri. Det er for øvrig nå besluttet å bygge felles meieri for hele Hitra i Fillan. Dette tiltak vil utvilsomt sette mer fart både i nydyrking og opparbeidelse av bedre beiter, samt fremme en sterkere drift av den dyrka jorda. Særlig beitenene er oftest mangelfulle. Etter oppgavene i 1949 var det da knapt 243 dekar kulturbeite i alle 4 herredene tilsammen. Dessuten ble vel 567 dekar eng brukt til beite. Det blir altså tilsammen 810 dekar beite på innmark. I betraktning av det forholdsvis store husdyrhold med 0,4 beregnede storfe pr. dekar dyrket jord, forstår vi at beitearealene er helt utilstrekkelige. Selv om vi ser bort fra kultiverte beiter til ungdyr, hest og sau, så blir det bare vel 0,5 dekar kulturbeite pr. melkeku. Det er mange flere ting av interesse statistikken forteller oss, men jeg skal innskrenke meg til å nevne at skogarealet er oppgitt til ca. 90 km², og udyrket dyrkbart areal til ca. 12.000 dekar, hvorav vel 8.000 dekar myr. I 1949 var det i alt 763 jordbruk på Hitra, hvorav 365 manglet kjørevei til bruket.

Av tidligere myrundersøkelser på Hitra må nevnes at Trøndelag Myrselskap har foretatt kartlegging og dybdemåling av flere større myrfelter. De største er Havmyrene, Singsmyrene og Skumfossørene i Sandstad og Kvenvær, samt Sandstadmyrene i Sandstad. Videre er Strømsdals- og Hammerstadmyrene i Hitra undersøkt og endelig Kåvavassmyra i Kvenvær og ei myr i Fillan. Arealet av disse felter utgjør tilsammen 38.975,5 dekar, hvorav 16.633,9 dekar er myr. Som et ledd i undersøkelsene er også uttatt et stort antall jordprøver til kjemisk analyse. Beskrivelse av feltene og analyser av jordprøvene er publisert i «Meddelelser fra Det norske myrselskap». Jeg skal derfor ikke omtale disse undersøkelsene nærmere, men vil bare konstatere at de er verdifulle arbeider som vil komme til god nytte når feltene en gang i framtida sannsynligvis vil bli gjenstand for en mer intensiv utnyttelse enn tilfellet er nå.

Ved myrinventeringen er først og fremst myrareal og myrtype bestemt. Videre er beregnet areal og kubikkmasse av den brenntorv som med hjemmel i «Jordvernloven av 18. mars 1949» kan uttas. Resultatet av dette er stilt sammen i tabell 2.

På Hitra finnes — som tabellen viser — store myrrealer, nemlig

i alt ca. 35.000 dekar. Det er Sandstad og Kvenvær som har mest, men også Hitra og Fillan har atskillig myr. Det vesentlige av myrene på Hitra kan henføres til de to hovedtyper: Grasmyr og kvitmosemyr.

Tabell 2. Myrarealet og dets fordeling mellom myrtyper på Hitra.

	Herred				Hitra- området
	Sand- stad	Fillan	Hitra	Kven- vær	
Myrareal i dekar i alt	17000	3600	5400	9000	35000
Herav:					
Starrmyr, dekar	280	10	30	665	985
Myrull-bjønnskjeggmyr, dekar	9180	2600	1890	2875	16845
Andre grasmyrtyper, dekar	150	20	20	0	190
I alt grasmyr, dekar	9910	2630	1940	3540	18020
Lyngrik kvitmosemyr, dekar ..	550	210	210	530	1500
Grasrik kvitmosemyr, dekar ..	6140	650	2000	4560	13950
I alt kvitmosemyr, dekar	6690	860	2810	5090	15450
Furuskogmyr, dekar	100	0	100	50	250
Lyngmyr, dekar	300	110	550	320	1280
Angitt i %:					
Grasmyr	58,3	73,1	35,9	39,3	51,5
Kvitmosemyr	39,3	23,9	52,1	56,5	41,1
Furuskogmyr	0,6	0,0	1,8	0,6	0,7
Lyngmyr	1,8	3,0	10,2	3,6	3,7
Brenntorvareal i dekar, ca.	6170	650	360	1220	8400
Brenntorvmasse i mill. m ³ (rå- torv)	8,53	0,80	0,40	1,42	11,15
Strøtorvareal i dekar, ca.	100	50	50	400	600

Grasmyrtypene utgjør ca. 18.000 dekar eller over 50 % av myrarealet. Særlig Sandstad har stort grasmyrareal. Det skulle tilsi at en meget stor del av myrene er dyrkingsmyr. Av grasmyrene er imidlertid det meste myrull-bjønnskjeggmyr, og dette er som regel mindre god dyrkingsmyr.*) Starrmyrene, og de andre grasmyrtyper, som det finnes nesten 1200 dekar av, er atskillig bedre dyrkingsmessig sett.

Kvitmosemyrene representerer over 15.000 dekar eller vel 44 % av myrarealet. Det er de grasrike kvitmosemyrer som

*) Jfr.: Aasulv Løddesøl og Johannes Lid: «Myrtyper og myrplanter», Grøndahl og Søns Forlag, Oslo 1950.

dominerer. Disse er oftest mindre gode, dyrkingsmessig sett. Det er innen kvitmosemyrene at vi finner det meste av brenntorven. Enkelte partier med særlig mektig kvitmoselag kan karakteriseres som strøtorvmyr.

Av de øvrige myrtyper som er utskilt hører 1280 dekar, eller mindre enn 4 % til lyngmyrene, og en enda mindre del er furuskogmyr, vesentlig med mosemyrbunn. Begge typer kan være brukbar dyrkingsmyr.

Før vi går videre i denne vurdering skal vi rent statistisk se på hva myrene representerer i forhold til landareal, befolkning og antall bruksenheter, tabell 3.

Tabell 3. *Myrareal i forhold til landareal, befolkning og bruksenheter på Hitra.*

	Herred				Hitra- området
	Sand- stad	Fillan	Hitra	Kven- vær	
Myrareal i % av landareal	10,6	3,3	2,1	4,3	5,18
Myrareal i dekar pr. innbygger	16,2	2,0	3,6	8,7	6,5
Myrareal i dekar pr. bruk	103	20	23	50	45,9
Brenntorvareal i % av myrareal	36	18	7	14	24,0
Brenntorvareal i dekar pr. innb.	5,9	0,4	0,2	1,2	1,6
Brenntorvareal i dekar pr. bruk	37,2	3,6	1,5	7,0	11,0
Brenntorvmasse i m ³ (råtorv) pr. innbygger	8 31	445	265	1390	2074
Brenntorvmasse i m ³ (råtorv) pr. bruk	51697	4255	1724	7978	14613

For hele Hitra under ett dekker myrene 5,18 % av landarealet, med Sandstad som ledende herred. Til sammenligning kan nevnes at Landsskogtakseringen regner med 6,52 % myr under skoggrensen. Etter Det norske myrselskaps myrinventering ved utgangen av 1956, er 6,39 % av det undersøkte landareal myr. Tenker en seg at myrene ble likt fordelt på alle personer på Hitra, vil det falle 6,51 dekar på hver person eller ca. 32 dekar på hver husstand, regnet etter 5 husstandsmedlemmer. Fordelt på bare jordbruksbefolkningen vil det falle nesten 20 dekar på hver person eller ca. 100 dekar på hver husstand. Av størst interesse er det kanskje å vite hvor meget det vil falle på hvert av de allerede eksisterende bruk ved en like fordeling. Vi får da ca. 46 dekar for hele Hitra under ett, med variasjon fra 20 dekar i Fillan til 103 dekar i Sandstad.

Brenntorven spiller som kjent en stor rolle i kyststrøkene og således også på Hitra. Fra eldre tid har torv vært nyttet som brensel i skogfattige strøk, særlig langs kysten. Og det er all grunn

til å tro at bruken av torvbrensel var kjent også på Hitra samtidig som ellers i øygarden. Om den historiske bakgrunn for brenntorvdriften, henvises til direktør Løddesøls standardverk om myene.*)

Et iøynefallende bevis på at torvstikking ikke er av ny dato på Hitra, har vi i de store avtorvede arealer. Vi har ingen oppgaver over hvor meget som er avtorvet i årenes løp, men «Jordvernkomitéen av 1936» regner med i alt 260 dekar ødelagt areal, etter oppgaver fra jordstyrene i de 4 herreder. Den årlige ødeleggelse ble oppgitt til 8,8 dekar. Disse tall skriver seg fra 1935 og var sikkert ikke for høye. Nå har imidlertid torvforbruket og den årlige jordødeleggelse avtatt sterkt på grunn av tilgang på elektrisk kraft og jevnt bedre økonomi blant forbrukerne. Men fremdeles er det nok torven som utgjør den største del av brenset på Hitra. Og her er det ingen mangel på brenntorv, når en ser hele området under ett, for ca. 24 % eller nesten 1/4 av hele myrarealet er brenntorvmyr. Det vil med andre tall si at det på hver person faller 1,56 dekar brenntorvmyr med 2074 m³ råtorv skikket til brensel. Det er imidlertid som regel bare jordbrukerne som eier torvmyr. Fordelt på disse får vi 11 dekar brenntorvmyr med 14.613 m³ råtorv pr. bruk. Men fordelingen av dette store gode er ulike både herredsvis og særlig eierne i mellom. Sandstad har mest og Hitra minst. Dårligst stillet er de mange små øyer nord og vest for selve Hitra. Her er oftest bare grunne lyngmyrer, som etter Jordvernloven ikke tåler avtorving. Det er derfor særlig i de indre deler av Hitra at en nå finner drivverdige brenntorvmyrer, og dermed er vi straks inne på spørsmålet om behovet for flere veier.

I min omtale av myrene i Sandstad var jeg inne på spørsmålet om overgang fra stikktorvdrift til mer maskinell brenntorvdrift. Sett på bakgrunn av veispørsmålet, vil en slik omlegging av driften også være å foretrekke fordi kravet om nye veier derved får mer tyngde bak seg. Et maskintorvanlegg oppnår større produksjon med en bestemt arbeidsstyrke, og mer sammenhengende arealer blir avtorvet ferdig til dyrking. Endelig vil en derved oppnå å få flyttet avtorvingen fra nå skadelidende myrer til myrer som med fordel kan avtorves. Etter som elektrisk kraft snart er alminnelig på hele Hitra, er også spørsmålet om drivkraft for slike anlegg løst.

I forbindelse med omtalen av brenntorvmyrene vil jeg også nevne at noen av kvitmosemyrene har opptil 1 m lite omdannet mose-torv øverst. Denne torvtype er betegnet som strøtorv. Hvor stort areal strøtorvmyr en kan regne med, er avhengig av kravet til strøtorvlagets mektighet og kvalitet. For bare å nevne et tall som viser størrelsesordenen, kan rundt regnet anføres ca. 600 dekar. Men kvitmosetorven på Hitra, som ofte ellers langs kysten, er sterkt fiberholdig fordi kvitmosemyrene her som oftest er grasrike med en dekkvegetasjon bestående vesentlig av torvmyrull og bjønnskjegg. Disse

*) Jfr.: Aasulv Løddesøl: «Myrene i næringslivets tjeneste», Grøndahl og Søns Forlag, Oslo 1948.

planter er rike på bladslirer, som er motstandsdyktige mot formolding og fortorving, og som altså danner fibrene i torven. Disse fibrene vanskeliggjør stikkingen og nedsetter torvens vannoppsugende evne. Her er imidlertid så stort et behov for torvstrø til gjødselblanding at strøtorven burde nyttes fullt ut, hvor moselaget kan unnværes for etterfølgende dyrking. Med den strøtorvkvallitet og de tørkeforhold som er her, er imidlertid fabrikkmessig produksjon av torvstrø tvilsom.

Den hittil nevnte — nærmest tekniske — bruk av myrene på Hitra, gir altså som resultat at ca. 9.000 dekar myr kan tjene til engangsutnyttelse for framstilling av torvbrensel, torvstrø og eventuelt andre produkter. Beregningen forutsetter at arealet ikke forringes for eventuell annen bruk etter avtorving. Vi har derfor fremdeles lov å regne med hele myrarealet når det gjelder mulighetene for framtidig jordbruksmessig utnyttning av myrene på Hitra. Disse muligheter er, foruten av myrtypen, bestemt av en rekke faktorer som myrinventeringen tar hensyn til dels ved undersøkelser i marken og dels ved analyser.

1. Topografien omfatter en rekke meget viktige forhold ved myrene. Høyden over havet skal først nevnes. Den overveiende del av myrene på Hitra ligger i en gunstig høyde, nemlig mellom 10 og 100 m o. h. Videre er overflate- og hellingsforholdene av stor betydning. Det meste av myrarealet ligger gunstig an også når det gjelder disse forhold. Det er forholdsvis lite tuer og som regel nok, men heller ikke for sterk helling. Når det gjelder drenerings- og særlig avløpsforholdene er derimot disse til dels temmelig uheldige. Det henger sammen med at myrene ofte er omgitt av fjellpartier, som det eventuelt må sprenges avløp gjennom. Hvis så den myr det gjelder å drenere er liten, forstår en lett at arbeidets kostende er avgjørende for om myra med fordel kan nyttes. De mange vatn er også ofte omgitt av myr, og dreneringen av disse arealer er gjerne avhengig av at vannstanden kan senkes tilstrekkelig. I denne forbindelse må nevnes at myr synker sterkt ved drenering, og det er helt påkrevet å foreta nøyaktige undersøkelser for å fastslå den sannsynlige synkning på grunnlag av de forsøksresultater som foreligger på dette område.*)

Til topografien hører også myrenes størrelse og beliggenhet i terrenget. Og den er ofte alt annet enn gunstig på Hitra. Vi har en masse småmyrer som ligger spredt, og hvis atkomst stiller store krav til utbygging av veinettet.

2. Omdannelsen av torvlaget, såvel i overflaten (formolding) som i dypere lag (fortorving), er — som allerede foran nevnt — en avgjørende faktor for myrenes tekniske brukbarhet. Men også jordbruksmessig sett er omdannelsesgraden meget viktig. Formoldingen er forholdsvis bra i myrene på Hitra, og det er bare de foran

*) Jfr. Aasuly Løddesøl: «Orientering om synkningsproblemet på myr». Medd. fra D. N. M. nr. 1, 1955.

nevnte strøtorvmyrer som er nærmest uformolda eller svakt formolda. Ellers er det såkalte «matjordlaget» noenlunde vel eller endog vel formolda. Omdannelsesgraden vil vi helst skal ligge på H 4—5 etter v. Posts skala, når det gjelder jordbruksmessig utnyttelse.

Torven på hele brenntorvarealet er betydelig mer omdannet eller nærmest vel fortorva (H 6—7). Det som imidlertid virker uheldig for dyrking er at brenntorven ligger høyt i profilet og hindrer sirkulasjon av luft og vann. Jeg skal ikke gå nærmere inn på brenntorvens uheldige egenskaper for planteveksten, men henviser til en melding av myrkonsulent Hovd*).

I forbindelse med omdannelsen må også nevnes at myrene på Hitra ofte har stort fiberinnhold, som gjør at torven er seig og tung å arbeide med. Dette forhold spiller imidlertid ikke så stor rolle ved bruk av maskiner. Derimot er innholdet av stubber bestemmende for bruken av visse maskintyper. Våre undersøkelser tyder på at en betydelig del av myrene på Hitra inneholder stubber.

3. Myr dybde og undergrunn og likeså omdannelsesgraden i de forskjellige lag av myrene, er bestemt ved boringer. Det er boret på i alt 1317 steder, spredt over hele Hitra, nemlig 423 i Sandstad, 198 i Fillan, 300 i Hitra og 393 i Kvenvær. Som en følge av terrengforholdene, varierer dybden ofte sterkt innen forholdsvis små områder. Av den grunn er vårt materiale for lite til å danne et pålitelig grunnlag for en gjennomsnittsberegning av dybden. Et slikt gjennomsnittstall har heller ikke stor betydning under disse forhold. Men etter de beregninger som er foretatt skulle myrene i Sandstad være forholdsvis dypest med 2,2 m i gjennomsnitt og myrene i Kvenvær grunnest med 1,3 m i gjennomsnitt når en bruker 0,3 m som minste og 5,0 m som største målte dybde. Disse tall er sannsynligvis litt for store, da det fins forholdsvis store arealer med meget grunn myr hvor målingene gjerne blir foretatt mer spredt enn ellers.

Undergrunnens art er det ofte vanskelig å bestemme ved hjelp av myrbor, fordi den gjerne er så fast at en ikke får med noe opp. På Hitra er det ofte et tynt lag sand eller grus over fjellgrunnen på fastmarken. Det er derfor høyst sannsynlig at en ofte har et slikt sjikt også under myrlagene. Etter noteringene er det mest grusundergrunn, men sannsynligheten taler for at et stort areal av myrene på Hitra har fjellundergrunn temmelig nær under myrlagene. Særlig myrene i Kvenvær herred har meget fjellundergrunn, og det samme er tilfelle med de grunne myrer i de andre herreder. Dessuten er sand og marin havleire konstatert i bunnen av myrene i samtlige herreder, men i forholdsvis få borpunkter, flest i Sandstad, færrest i Kvenvær.

Ut fra vår viten om dybde- og undergrunnsforholdene forstår vi at betydelige arealer av myrene på Hitra er vanskelige, for ikke å

*) Jfr. Aksel Hovd: «Dyrking av brenntorvmyr». Medd. fra D. N. M. nr. 1 og 2, 1956.

si umulige å grøfte effektivt. Også i denne forbindelse må vi være oppmerksom på den foran nevnte synkning etter eventuell dyrking.

4. Næringsinnholdet står i en viss relasjon til myrtypene og planteveksten. Dette er følgelig lavt i myrjordene på Hitra, unntatt i starrmyrer og rene grasmyrer. En rekke jordprøver — i alt 47 — som er uttatt til kjemiske analyser, viser dette. Kalkinnholdet er således langt under det som er ønskelig for de fleste kulturplanter, nemlig i gjennomsnitt bare 0,33 % CaO i vannfri jord. Det tilsvarer 72 kg CaO pr. dekar til 20 cm dyp i opprinnelig jord, mens det helst bør være ca. 300 til 400 kg pr. dekar til den nevnte dybde. Kvelstoffinnholdet varierer noe mer på grunn av forskjellig formolding, men er også for lavt i alle prøver. Yttergrensene dreier seg om fra 1 til 3 % N i vannfri jord, og 100—900 kg N pr. dekar til 20 cm dyp, med i gjennomsnitt henholdsvis 1,68 % og 380 kg. Forsøk har vist at en får utslag for kvelstoffgjødsling med et naturlig innhold av over 1000 kg N pr. dekar, så myrene på Hitra må gjødsles sterkt med kvelstoff ved eventuell kultur. Kvelstoff er for øvrig et stoff som har lett for å vaskes ut, noe en må ta hensyn til under bruken. Innholdet av kalium og fosfor er som regel lavt i all myr, og myrene på Hitra er såvisst ingen unntagelse. Når det gjelder de såkalte mikronæringsstoffer, så er prøvene undersøkt med hensyn til innholdet av kopper, mangan og bor. Analysene viser at kopper- og borinnholdet er så lavt i de fleste prøver at tilføring av disse stoffer er tilrådelig ved dyrking av myr på Hitra. Mangan ser det derimot ut til å være nok av i de fleste prøver. Senere års forsøk tyder på at mange flere enn de her nevnte stoffer er nødvendige for kulturplantenes vekst og trivsel. De kan være i minimum eller mangle helt, særlig på myr. På Ny Jords forsøksgard på Smøla er utført en rekke slike forsøk, og de erfaringer en har høstet der kan trolig for en del overføres til Hitra. Jeg vil derfor henvise til publikasjoner om disse spørsmål som foreligger av Ødelien og Sorteberg.

Dyrkingsverdet av myrene er en betegnelse som man kommer frem til som en resultatant av de forskjellige faktorer som her er nevnt. Som en lett vil forstå er det lite av meget gode og gode dyrkingsmyrer på Hitra. Selv om myrtypen iblant tilsier høyt dyrkingsverdet, kan en eller flere av de andre faktorer nedsette dyrkingsverdet. Det er derfor de noenlunde gode og mindre gode dyrkingsmyrer som er i overvekt. Og en betydelig del av arealet må også betegnes som dårlige dyrkingsmyrer. Et sammendrag av dyrkbart myrareal etter dyrkingsverdet er stilt opp i tabell 4. Tallene i tabellen er avrundet.

Av tabellen framgår at 23.500 dekar av myrene på Hitra anses dyrkbare. Sett i forhold til hele myrarealet, utgjør altså det dyrkbare areal vel 2/3. Heri er også innbefattet det areal som kan eller bør avtorves før dyrking. Den 1/3 som er betegnet som udyrkbare, består vesentlig av småmyrer med liten dybde til fjell, eller som på grunn av vanskelige dreneringsforhold eller uheldig beliggenhet er uskikket

for dyrking og jordbruksdrift. Det er imidlertid ikke utelukket at en del av dette areal i framtida kan nyttas til beite og skogkultur.

Tabell 4. *Arealet av dyrkingsmyr på Hitra, etter dyrkingsverdet.*

Dyrkingsverd	Herred				Hitra- området
	Sand- stad	Fillan	Hitra	Kven- vær	
D 1 (meget god)	0	0	0	0	0
D 2 (god)	1500	500	400	600	3000
D 3 (noenlunde god)	4500	500	600	1500	7100
D 4 (mindre god)	3000	500	2000	3400	8900
D 5 (dårlig)	1000	500	1000	2000	4500
Dyrkbar myr	10000	2000	4000	7500	23500
Udyrkbar myr	7000	1600	1500	1500	11500

Av tabellen ser vi videre at det er Sandstad herred som er det ledende, såvel når det gjelder dyrkingsmyr av de bedre klasser som dyrkingsmyr i alt. Også Kvenvær har stort dyrkbart myrareal, men det meste av myrene der er mindre gode og dårlige dyrkingsmyrer.

Utnyttelsen av myrene på Hitra i framtida er det vanskelig å forutsi. Den mest hensiktsmessige bruk er nemlig avhengig av flere i dag ukjente faktorer, ikke minst økonomiske. Det er nemlig en kjensgjerning at utbyttet av og dermed interessen for jorddyrking er minst i tider med ellers god sysselsetting. Videre blir det stadig tatt i bruk nye dyrkingsmaskiner, og endelig kommer nye dyrkingsmåter og driftsmåter til, som revolusjonerer de gamle. For å kunne trekke en slutning av myrinventeringen på Hitra, også når det gjelder bruken i framtida, må en følgelig gå ut fra de hittil kjente driftsformer. Og i samsvar med de herredsvise forutsetninger for utnyttelsen, er det utarbeidet et sammendrag for framtidig disponering av myrene på Hitra, tabell 5.

Tabell 5. *Framtidig disponering av myrene på Hitra.*

Anvendelse	Herred				Hitra- området
	Sand- stad	Fillan	Hitra	Kven- vær	
Tilskuddsjord, dekar	5000	1500	2000	1000	9500
Nye bruk, dekar	5000	500	1000	5000	11500
Beitekultur, dekar	2000	1000	1500	1000	5500
Skogkultur, dekar	2000	200	400	500	3100
Naturbeite, dekar	3000	400	500	1500	5400
I alt	17000	3600	5400	9000	35000

Etter Norges Landbruksøkonomiske Institutt's driftsgranskinger i jordbruket framgår at lønnsomheten er sterkt avhengig av bruksstørrelsen. For driftsåret 1954 var lønnsevnen i gruppen 20—50 dekar bare kr. 2,01 pr. time, mens den for gruppen over 500 dekar var kr. 3,63 pr. time. På Hitra, hvor den gjennomsnittlige bruksstørrelse er mindre enn 20 dekar, blir timebetalingen antakelig atskillig under kr. 2,—. Det skulle derfor være et nærliggende mål å øke bruksstørrelsen for å oppnå bedre lønnsomhet. Og et slikt tiltak er i mange tilfeller gjennomførlig.

Ønskemålet burde være å få alle bruk opp i 150—200 dekar, men dette kan vanskelig gjennomføres på grunn av de topografiske forhold. Dessuten ville det da bli stor mangel på jord. Derimot ligger forholdene bedre til rette for at flere bruk kan komme opp i en bruksstørrelse på 50 dekar, som for øvrig ligger over gjennomsnittstørrelsen av brukene i Sør-Trøndelag. Selv en slik heving av jordbruksarealet for alle bruk på Hitra ville kreve hele det dyrkbare myrareal. Det er heller ikke gjennomførlig driftsmessig sett, på grunn av terrengforholdene.

Ved å redusere antallet av bruk som får tillagt tilskuddsjord til vel 300, kommer vi ned på et sannsynlig og gjennomførlig plan. Det er således i alt regnet med at 9500 dekar dyrkingsmyr bør tillegges eller tillegges de bestående bruk. Det er innlysende at arealet av tilskuddsjord må bli forskjellig for de enkelte bruk etter de naturlige forhold. Hvor det er mulig, bør bruksstørrelsen økes til 100 dekar.

Etter dette blir det over 400 bruk som ikke får tilskuddsjord. Mange av disse er for øvrig så små at de kan regnes for tomtebruk, og eierne av disse ønsker som regel heller ikke mer jord. Når det gjelder herredene, så ligger betingelsene for tilskuddsjord best til rette i Sandstad, fordi avstanden til dyrkbar jord der er relativt minst. I Kvenvær er forholdet omvendt. Der er det også god bruk for tilskuddsjord, men de naturlige forhold stiller seg ofte hindrende i veien.

Anlegg av nye bruk har vært inne i en dødperiode etter krigen, således også på Hitra. Og etter det som er sagt foran, skulle det synes som det her er både nok — og helst for mange — bruk fra før. Men de naturlige forhold med relativt bra, sammenhengende felter i store avstander fra tidligere bygder, gjør at bureising vil bli aktuell. Det er regnet med 11.500 dekar myr til nye bruk. Med en bruksstørrelse på ca. 200 dekar skulle det her bli plass for vel 50 nye bruk. De fleste av disse vil bli liggende i Sandstad og Kvenvær. Jeg vil her særlig framheve Hamnamarka, Aksetmarka og området langs nyeveien Gauklivatn—Sandstad i Sandstad herred, Strømsdalen i Hitra herred og Havmyrene, Singsmyrene og Skumfossmysene i Kvenvær herred. Dessuten kan enkeltbureising komme på tale på noen mindre felter.

Ved anlegg av nye selvstendige bruk er det en fordel om bruket kan tillegges en del fastmarksjord. Dette er det imidlertid ikke alltid

så lett å finne på Hitra. Særlig Havmyr- og Singsmyrområdet har lite av fastmarksjord, mens Hamnamarka og Strømsdalen har betydelige arealer dyrkbar fastmark i nærheten av myrene. Dette gir disse siste områder et stort pluss som bureisingsfelter. Videre finnes det her skog og plantefastmark, mens dette så godt som mangier ved Hav- og Singsmyrene. Ved opprettelsen av de antydede 50 nye bruk, behøver ikke dermed bruksantallet på Hitra å stige. Tvert imot vil vel i framtida flere og flere av de minste bruk gå over fra jordbruk til tomtebruk, eller delvis bli tillagt andre bruk. En slik utvikling kan hilses med glede, samfunnsmessig sett, fordi brukernes tid blir mer frigjort til andre og lønnsommere erverv. De av disse brukere som har spesielle interesser og forutsetninger for jordbruk, bør heller se seg om etter et nytt bruk, som har muligheter for å skaffe arbeid og levebrød for en familie.

Beitespørsmålet er av stor interesse på Hitra. Husdyrproduksjonen har en forholdsvis bred plass i jordbruksdriften, dels som melkeproduksjon og dels som kjøttproduksjon. Men en lønnsom storfedrift er i første rekke avhengig av gode beiter. Dette gjelder i særlig grad kystbygdene med forholdsvis lang beitetid. De naturlige beiter på Hitra er imidlertid dårlige, de består for det meste av myrer og lyngmark. I de senere år er det derfor gjort en del for å få bedre beiter, dels ved utlegg av naturlig eng og dels ved kultivering av udyrket mark, og det viser seg at selv meget grunn myr gir brukbare kulturbeiter. Det kan derfor anbefales å bruke en del grunn myr til beitekultur ved siden av fulldyrket myr og overflatedyrket fastmark. Det er regnet med 5.500 dekar myr til det bruk, hvorav 1.500 dekar kan fulldyrkes.

Skogkultur på myr har vært ansett som et noe tvilsomt foretagende, særlig i utsatte kyststrøk som på Hitra. Og på «ikke tresatte myrer», som jo er nesten enerådende her, er heller ikke, ifølge Thurmann-Moe*), skogplanting i stor stil tilrådelig. Men foruten de ca. 250 dekar furuskogmyr, finnes det på Hitra en mengde småmyrer omgitt av skog. Det er disse, ved siden av grunne myrer med fastmarksundergrunn, som vil komme på tale til skogkultur. Den første betingelse for et godt resultat er da at myrene blir tilstrekkelig grøftet, og forsøk tyder på at det trolig også vil lønne seg å kalke og gjødsle slike plantefelter på myr. Det er regnet med at vel 3.000 dekar myr kan tilplantes på Hitra.

I denne forbindelse vil jeg også nevne leplanting. Denne kulturgren blir ofret liten oppmerksomhet på Hitra — som ellers i landet vårt — sammenlignet med andre land. Men de fordeler lebeiter gir i form av beskyttelse mot vær og vind, er åpenbare og lette å innse. Jeg skal derfor ikke komme nærmere inn på denne sak, men henvise til et skrift av Vigerust**). Selv små plantinger gir livd og pynter

*) Jfr. P. Thurmann-Moe: «Om bedømmelse av myr og vannsyk skogsmark til planteproduksjon.» Jordundersøkelsenes småskrift nr. 26.

**) Jfr. Yngvar Vigerust: «Planting av lebeiter spesielt med tanke på våre kyststrøk.» Ny Jord, nr. 1, 1954.

opp i landskapet. På de fleste steder på Hitra er dessuten lebelter nødvendige for å få utbytte av en hagefleck ved husene.

Av myrene på Hitra skulle det etter denne disponering være igjen ca. 5400 dekar, som vi ikke finner noen annen og bedre anvendelse for enn som naturbeiter. Det kan i denne forbindelse nevnes at «Naturvernforeningen» har reist spørsmål om bevaring og fredning av «uberørte» myrstrekninger, og at Hitra er blitt nevnt i diskusjonen om saken. En slik fredningsbestemmelse ville også falle sammen med mange «hitterværingers» interesse, nemlig å bevare en del av utmarkene på Hitra mot kulturinngrep av hensyn til hjortejakten.

Det er naturlig i forbindelse med omtalen av myrene på Hitra også å nevne ferskvatna. Som nevnt innledningsvis finnes det over 30 km² ferskvatn på Hitra, det vil si nesten like meget som hele myrarealet. Og disse vatn er som regel så nær knyttet til myrene, at de fordeler og ulemper som deres eksistens forårsaker, må ses i nøye sammenheng med utnyttelsen av myrene. Og det er ingen tvil om at det her kan skapes en inntektskilde ved rasjonell fiskepleie.

Som man vil ha merket seg, har jeg i denne oversikt sett helt bort fra eiendomsforholdet. Dette vil selvsagt ikke la seg gjøre i praksis, men etter den nye jordlov er det åpnet adgang til en friere disponering av ledig jord. Store deler av Hitra har dessuten i den senere tid vært behandlet av jordskifteverket. Men meget jord ligger ennå i fellesskap eller er beheftet med bruksretter. Det er rikelig av eksempler på at såvel utvidelse av eldre bruk og særlig anlegg av kulturbeiter, blir hemmet av bruksretter. Riktignok blir også mange kulturbeiter på Hitra opparbeidet i felles utmark, og det kan jo gå så lenge det foreligger en avtale mellom eierne, men det forutsetter at eiendomsforholdet blir ordnet før eller senere. Slike eiendomsforhold stenger imidlertid også ofte for en mer rasjonell utnyttelse av jorda, og jordskifte er den første betingelse for å kunne legge en brukbar områdeplan. Det er derfor nødvendig å forsere arbeidet med ordning av eiendomsforholdet på Hitra.

Jeg vil i denne forbindelse reise spørsmålet om det, som et ledd i Trøndelagsplanen, muligens ville være berettiget å bruke større midler til gjennomføring av mer radikale skifteplaner. Det er jo oftest begrensingen av tilskudd til veier, kanaler og husflytting som kullkaster den beste planløsning. Ved en friere disponering her, ville målet: Å øke bruksstørrelsen, kunne nås ved jordskifte i større grad enn nå er tilfelle.

Til slutt vil jeg summere opp resultatet av myrinventeringen på Hitra i følgende:

Konklusjon:

Hitra har naturlige forutsetninger for å bli et betydelig jordbruksstrøk.

Det dyrkede jordareal kan økes til det tredobbelte.

De fleste bruk kan få tilstrekkelig av kulturbeiter.

Her er rikelig av brenntorv og en del strøtorv.

Det er gode forutsetninger for skogplanting på store deler av «Fast-Hitra».

Det meste av myrarealet er middelmådig som dyrkingsjord betraktet, og må behandles etter de metoder som myrforsøk til enhver tid har vist er de beste.

Uhensiktsmessige eiendomsforhold må erstattes av hensiktsmessige.

Full utnyttning av arealet forutsetter store investeringer i veier og kanaler.

Det må tas tilbørlig hensyn til jordbruksinteressene ved anlegg av nye veier.

Bruksstørrelsen bør økes og bruksantallet heller minskes, ved at flere bruk slås sammen, og nye større bruk opprettes. Dette bør fortrinnsvis skje i forbindelse med jordskifte, og da eventuelt med støtte av midler fra Trøndelagsplanen.

Omsetningsorganene må bygges ut i takt med produksjonsøkningen.

Myrinventeringen har satt oss i stand til — i grove trekk — å antyde retningslinjer for utnyttelsen av myrene på Hitra, og myndigheter og fagorganer har noe å bygge på etter hvert som de ulike krav om jord melder seg.

OM OPPRETTELSE AV JORDREGISTER.

*Foredrag av fylkesagronom Oskar Øksnes på årsmøte
i Det norske myrselskap den 5. mars 1958.*

Innledning.

Et jordregister er en oppgave over de enkelte bruksenheters eller bruksnummers totale areal eller deler av dette.

En rekke vesteuropeiske land har opprettet jordregister for lenge siden, delvis i forbindelse med et økonomisk kartverk. Således kan nevnes at Danmark opprettet økonomisk kartverk allerede i årene 1805—1814.

I Finland ble arbeidet med opprettelse av jordregisteret satt i gang i 1896, og var på det nærmeste ferdig i løpet av 5 år. I Sverige ble det gitt en forordning om jordregister i 1908. Arbeidet tok imidlertid lengre tid enn antatt og registeret ble derfor først ferdig i 1920 åra.

Også her i landet har spørsmålet om opprettelse av et jordregister vært drøftet i lang tid.

I 1919 ble det satt ned en kommisjon med mandat til å utrede